

Vent, vorm en verscheidenheid van historische literatuurbeschouwing

Voorwoord

Toen de redactie van *Werkwinkel* meer dan een jaar geleden een aantal auteurs benaderde met het verzoek om bij te dragen tot een thematisch nummer over de literaire historiografie en de literaire biografie en ook andere medewerkers aan deze uitgave wist te bereiken via een openbaar call for papers, begon dit nummer systematisch vorm te krijgen. Het doel van dit themanummer was in eerste instantie om dichterbij een diagnose (zij het in de vorm van een momentopname) te komen van de stand van zaken op het gebied van de literaire biografie en de literatuurgeschiedenis. We wilden vooral peilen wat er internationaal leeft en dus ook theoretisch neerslag vindt en wat er lokaal en concreet wordt ondernomen. Ten grondslag aan dit nummer ligt de overtuiging dat literatuurgeschiedenis (zonder enige kwalificatie) wél kan en ook moet. Uiteraard zijn er verraderlijke klippen en ondiepten waarvoor gewaarschuwd moet worden, maar het zou onredelijk zijn en van koudwatervrees getuigen om daarom een vaarverbod uit vaardigen. Er zijn weliswaar de harde theoretisch en empirisch onderbouwde bedenkingen die stellen dat het onmogelijk is om het verloop van het literair-historisch proces, de auteurs en hun werken, de institutionele inbedding, de receptie en de hoofdrolspelers in het literaire veld onder een en hetzelfde dak te brengen, maar tegelijkertijd zijn er allerlei flexibele en pragmatische oplossingen mogelijk.

Wat nu als resultaat voorligt, is gedeeltelijk anders dan wat we oorspronkelijk in gedachten hadden maar niet omdat het oorspronkelijke doel gemist is. De vrije hand die de auteurs is gegund, heeft geresulteerd in een niet gepland maar daardoor niet minder interessant samenspel van, en soms ook een spanning tussen, grosso modo twee soorten artikelen en benaderingen. Aan de ene kant biedt dit nummer enkele bijdragen aan die algemene beschouwingen bevatten en tendensen en strekkingen binnen de literaire biografie en historiografie in kaart brengen. Aan de andere kant bevat deze *Werkwinkel* een reeks illustratieve

case studies die door een analytisch vergrootglas de details van zowel literatuurgeschiedenis alsook levensbeschrijvingen van de auteurs onderzoeken. Wanneer dus de literatuurbeschouwers die een bijdrage leveren aan dit nummer zich bezinnen op de literaire biografie en/of literatuurgeschiedenis doen ze dat ten eerste door algemene (bekende en nieuwe) tendensen te schetsen en ten tweede door concreet een geval van literatuurgeschiedkundige of biografische aard te analyseren. Die twee benaderingen vullen elkaar aan en zijn niet van elkaar te scheiden.

Dit redactioneel voorwoord heeft niet de pretentie om nog een metaverhaal als bijkomend interpretatieniveau aan de verzamelde artikelen te wijden (hiervoor hebben we speciaal een collega om een inleidende beschouwing gevraagd waarin zowel op de diagnose van de discipline wordt ingegaan als ook op de bijdragen in dit *Werkwinkel*-nummer verder wordt voortgeborduurd). Wel is het de bedoeling om hier inleidend op te merken dat het in bijna alle onderhavige studies om de “vent” gaat. Met deze term wordt gerefereerd aan de literaire discussie in Nederland uit de jaren dertig van de 20ste eeuw. Het concept van de “vent,” dat voortvloeide uit de polemiek bekend onder de antithese “vorm-of-vent,” beklemtoont kort gezegd het creatief individu, d.i. een bundel individuele trekken, voorkeuren en keuzes van een sterke kunstenaarspersoonlijkheid. In ons geval zouden we daaraan nog toe kunnen voegen: historische en culturele bagage en de beleden theorieën en ideologieën van de auteur – de auteur van zowel het concrete literaire oeuvre alsook de auteur die centraal staat in de biografie of een literair-historisch compendium. De publicaties van de afgelopen tijd hebben duidelijk bewezen dat er bijna altijd een sterke persoonlijkheid “achter het boek” staat, om de formulering van de Afrikaanse dichter en criticus N.P. van Wyk Louw te gebruiken. Uit het door ons tijdschrift bestreken studieterrein zouden bijvoorbeeld genoemd kunnen worden: de biografie van de markant eigenzinnige schrijver J.M. Coetzee door de eveneens markant eigenzinnige biograaf J.C. Kannemeyer, verder de Cambridge Zuid-Afrikaanse literatuurgeschiedenis die men weliswaar meerstemmig kan noemen maar waar verschillende solopartijen door het sterke duo David Attwell en Derek Attridge georkestreerd worden, en ook nog de zojuist verschenen contrapunterende geschiedenis van de Nederlandse literatuur door een enkele auteur, nl. Thomas Vassens. Met één woord, allemaal sterke persoonlijkheden die het over andere sterke persoonlijkheden hebben. In de meeste van de hier bijeengebrachte artikels komt de problematiek van de individuele bijdrage tot een visie op de geschiedenis van de literatuur of het concrete schrijversleven duidelijk naar voren. Het terugkerend fenomeen “vent” mag dus ook vandaag de dag niet uit het oog verloren worden wanneer de verscheidenheid van

historische literatuurbeschouwing ter sprake komt. Afzonderlijke schrijvers blijven in de literatuurgeschiedenissen verder een belangrijk en tegelijk vanzelfsprekend structureringsprincipe van het wetenschappelijk narratief. Zoals een van de auteurs aan dit nummer (die trouwens ook allemaal sterke persoonlijkheden voorstellen) opmerkt – het grenst aan naïviteit om literatuur te willen beschrijven als een gegeven dat volstrekt losstaat van de maker en diens biografie: het personalistische uitgangspunt blijft een van de hoekstenen van de huidige literatuurbenadering.

Jerzy Koch